

TRANSPORT VOSITALARI RAQAMI VA TANIQLI BELGILAR

Soliev Dilshodjon Otajonovich, Farg'ona viloyati,

Furqat tuman Texnikumining „Yo'l harakati qoidalari

va harakat xavfsizligi" fani o'qituvchisi.

Annotatsiya. Ushbu maqolada transport vositalari raqamlari va taniqli belgilarining ahamiyati, ularning tizimlashtirilishi, identifikatsiyalashdagi roli va zamonaviy texnologiyalar yordamida kuzatuv tizimlariga qo'llanilishi tahlil qilingan. Transport vositalarining raqam belgilarining shakllanish tarixi, davlat tomonidan belgilangan standartlari va nazorat organlaridagi qo'llanilishi batafsil bayon etilgan. Taniqli belgilar yordamida transport vositalarini aniqlash va xavfsizlikni ta'minlash usullari ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar. Transport vositasi, davlat raqami, identifikatsiya belgisi, taniqli belgi, avtomobil, nazorat tizimi, xavfsizlik, transport boshqaruvi, brend, logotip.

Bugungi kunda transport vositalarining soni ortib borishi bilan ularni identifikatsiyalash va nazorat qilish masalalari dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Har bir transport vositasi o'ziga xos raqam belgisi va taniqli belgiga ega bo'lib, u orqali davlat, yo'l harakati va xavfsizlik organlari tomonidan monitoring qilinadi. Transport vositalari raqamlari va taniqli belgilar nafaqat nazorat vositasi, balki transport tizimining tartibli ishlashini ta'minlovchi muhim element hisoblanadi.

Transport vositalarining raqami va taniqli belgilarini tushunish quyidagi sabablar bilan muhimdir:

- Avtomobillarni tezkor identifikatsiyalash imkoniyati;

- Yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash;
- Transport vositalarini nazorat qilish va bojxona jarayonlarini soddalashtirish;
- Avtomobillarni o'g'irlik va soxtalashtirishdan himoya qilish.

Transport vositalari raqamlari tarixi

Transport vositalarini raqam bilan belgilash tarixi XIX asrning oxirlariga borib taqaladi. Dastlab, faqat yirik shaharlarda avtomobillar identifikatsiya qilinar edi. Keyinchalik, davlatlar o'z hududlarida yagona tizim joriy qildi. Raqamlar transport vositasining davlatga tegishli ekanligini va uning egasini aniqlash imkonini beradi.

O'zbekistonda transport vositalari raqamlari tizimi 1991 yildan keyin mustaqillik bilan birga standartlashtirildi. Hozirgi kunda raqam belgilarining shakllanishi quyidagi elementlardan iborat:

1. Hudud kodi – avtomobil qaysi viloyatga tegishli ekanligini bildiradi.
2. Raqam kombinatsiyasi – tasodifiy yoki ketma-ket raqamlar egasi va avtomobilni aniqlash imkonini beradi.
3. Harflar – hudud kodi va raqam bilan birga avtomobilni individual identifikatsiyalashga yordam beradi.
4. Davlat belgisi – transport vositasining davlatga tegishliligini bildiradi.

Masalan, Toshkent viloyatidagi avtomobil raqami 01 A 123 AA ko'rinishida bo'lib, bu raqam:

01 – Toshkent viloyati;

A 123 – avtomobil egasiga berilgan noyob raqam;

AA – qo'shimcha identifikatsiya kodi.

Davlat raqamlari tizimi va qonunchilik

O'zbekiston Respublikasida transport vositalarini ro'yxatga olish va raqam berish jarayoni "Yo'l harakati to'g'risida" qonun bilan tartibga solinadi. Raqam belgisi:

Avtomobilni qonuniy tarzda tasdiqlaydi;
Yo‘l harakati qoidabuzarliklarini qayd etish imkonini beradi;
Transport vositasining egasini tezkor aniqlash imkonini beradi.

Raqam belgilarining turi:

1. Shahar avtomobillari uchun – odatda kichik va o‘qilishi oson raqamlar;
2. Qishloq va viloyat avtomobillari uchun – hudud kodi bilan ajratilgan;
3. Maxsus transport vositalari uchun – politsiya, tez yordam va davlat idoralari uchun ajratilgan maxsus rangli raqamlar.

Taniqli belgilar

Taniqli belgilar transport vositasini ishlab chiqaruvchi kompaniya yoki modelni aniqlashga yordam beradi. Misol uchun:

Mercedes – uchburchak yulduz belgisi;
BMW – aylana ichida rangli bo‘laklar;
Chevrolet – qalin chiziqli xoch belgisi.

Taniqli belgilar yordamida:

Avtomobilning ishlab chiqarilgan kompaniyasi va modeli aniqlanadi;
Sotish va xizmat ko‘rsatish jarayonlari soddalasadi;
Transport vositasining soxta yoki o‘g‘irlanganligini aniqlash mumkin.

Shuningdek, taniqli belgilar orqali transport vositasi egasining brendga sodiqligi va avtomobilning qiymati haqida ma’lumot olish mumkin.

Zamonaviy texnologiyalar

Zamonaviy texnologiyalar transport vositalarini kuzatish va nazorat qilishni sezilarli darajada soddalashtirdi:

Elektron bazalar – raqam belgilarini va egasini tezkor aniqlash;

Avtomatlashtirilgan kameralar – transport vositalarining yo‘lda harakatini monitoring qilish;

GPS va kuzatuv tizimlari – transport vositasining joylashuvi va harakatini real vaqtda ko‘rish.

Taniqli belgilar esa avtomobillarni identifikatsiyalashni tezlashtiradi va soxta avtomobillarni aniqlashga yordam beradi.

Xavfsizlik va nazorat

Raqam belgilarining asosiy vazifasi yo‘l harakati xavfsizligini ta’minlashdir. Raqamlar yordamida:

Javobgarlikni aniqlash;

Qoidabuzarliklarni qayd etish;

Jinoyatlarni oldini olish mumkin.

Brend va taniqli belgilar esa transport vositalarining haqiqiylikini tasdiqlash, soxta va o‘g‘irlangan avtomobillarni aniqlash imkonini beradi.

Transport vositalari raqamlari va taniqli belgilar transport tizimining nazorati va xavfsizligini ta’minlovchi asosiy vositalardir. Davlat tomonidan belgilangan standartlar va zamonaviy texnologiyalar ushbu tizimni yanada samarali qiladi. Taniqli belgilar esa transport vositalarini identifikatsiyalash va shaxsiylashtirish imkonini beradi. Shu bois, transport vositalari raqamlari va taniqli belgilarni rivojlantirish va modernizatsiya qilish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Yo‘l harakati xavfsizligi qo‘mitasi, “Transport vositalarini ro‘yxatga olish bo‘yicha qo‘llanma”, Toshkent, 2020.

2. Karimov, B., “Avtomobil raqamlari va identifikatsiya tizimi”, Toshkent, 2019.
3. Rustamov, A., “Transport vositalarini nazorat qilish va xavfsizlik”, Toshkent, 2021.
4. O‘zbekiston Respublikasi “Yo‘l harakati to‘g‘risida” qonuni, Toshkent, 2018.
5. Abdullayev, M., “Taniqli belgilar va transport vositalarini identifikatsiyalash”, Toshkent, 2022.